

ΒΙΟΣ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΥ

ΤΟΥ ΕΞ ΑΠΟΡΡΗΤΩΝ.

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Μετά τὴν κατάλυσιν τοῦ βυζαντινοῦ κράτους ὑπὸ τῶν Τούρκων, τὰ περισσώζόμενα λείψανα τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ ἐνότητος κατέρρευσαν ἐξ ὀλοκλήρου. Ἀπὸ τοῦ Αἴμου μέχρι τοῦ Ταινάρου, ἀπὸ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας μέχρι τοῦ Ἀδριατικοῦ, οἱ Ἕλληνες, καταπιεζόμενοι ὑπὸ στυγεραῆς τυραννίας, δὲν ἐβράδυναν νὰ ἐκπέσωσι καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς παρακμῆς, ἐν ἣ ἀπὸ πολλῶν ἤδη αἰώνων διετέλουν. Αἱ ἱστορικαὶ πηγαί, προκειμένου περὶ τοῦ γένους ἐν συνόλῳ, ἐξαντλοῦνται· ἐκ δὲ τῶν σπανίων χρονικῶν ἢ τῶν ἐπιπολαίων περιγραφῶν ξένων περιηγητῶν μάτην προσπαθοῦμεν σήμερον νὰ συναρμολογήσωμεν διήγησιν συνεχῆ καὶ πλήρη. Ἡ δουλεία ἐστὶν ἀκίνητος καὶ μονότονος· ἔτη καὶ δὴ καὶ αἰῶνες παρέρχονται βραδέως καὶ ὁμοιομόρφως· γενεαὶ γεννῶνται καὶ ἀποθνήσκουσιν, οὐδ' ἐλάχιστον καταλείπουσαι ἶχνος τῆς παρόδου αὐτῶν· τὰ δὲ συμβάντα, οἶκτον μᾶλλον προκαλοῦντα ἢ διαφέρον, οὐδόλως ἐπισπῶσι τὴν προσοχὴν τοῦ ιστοριογράφου.

Ὅτε δέ, προϊόντος τοῦ χρόνου, σκότος πυκνὸν διεχύθη καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα, οἱ δυστυχεῖς αὐτῆς κάτοικοι εἰς τοσαύτην περιῆλθον ἀμάθειαν, ὥστε, καίπερ ζῶντες ἐν μέσῳ τῶν ἀριστοτεχνημάτων τῆς ἀρχαιότητος καὶ πατοῦντες τάφους ἡρώων, ἀδιάφοροι πρὸς τὰς ἐνδόξους καὶ ἱεράς ἀναμνήσεις τοῦ παρελθόντος, οὐ μόνον τὰς πατρίδας παραδόσεις, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν προσηγορίαν τοῦ Ἕλληνοσ ἀπέμαθον. Ἡ ἀπόσβεσις τοῦ γένους, ἓνα μόλις αἰῶνα ἀπὸ τῆς ἀλώσεως, ἐνομιζέτο πλήρης ὑπὸ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης. Ὀλίγοι μόνον ἄνδρες, διαφυγόντες τὸν παντελεῆ θάλασσαν, οἱ μὲν εἰς τὴν Ἰταλίαν, οἱ δ' εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἄλλοι εἰς

τάς ὑπὸ ξένην κυριαρχίαν διατελούσας νήσους τοῦ Αἰγαίου, διεφύλαττον εἰσέτι τὸν θεῖον σπινθῆρα τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ μετεδίδοσαν γνησίας εἰς τοὺς μεταγενεστέρους τάς παραδόσεις καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν προγόνων.

Ἡ ἱστορία λοιπὸν τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ἐπὶ τουρκοκρατίας παρίστησιν ἡμῖν συλλογὴν εἰκόνων ἀνδρῶν διασήμων, οὐδόλως δὲ συνέχειαν ἱστορικῶν γεγονότων ἀξίων λόγου· καθόσον καὶ αὐτοὶ οἱ σπαραγμοί, οἱ κλονήσαντες ἐκ διαλειμμάτων ἐπαρχίας τινὰς τῆς Ἑλλάδος, ἀπέβλεπον εἰς τοὺς ἀλλοφύλους τοὺς ἐρίζοντας περὶ κατακτήσεως τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, οὐχὶ δ' εἰς τοὺς οὐδὲν παρ' αὐτῶν προσδοκῶντας Ἕλληνας. Καὶ προφανῶς μὲν δὲν ἠδύναντο ὑπὸ βάρβαρον καταδυναστείαν νὰ μορφωθῶσι χαρακτῆρες, ἀξιοὶ τοῦ καλάμου τοῦ Πλουτάρχου· ἀλλ' ὅπωςδῆποτε καὶ ἂν θεωρήσωμεν τὴν ἄγονον ἐκείνην ἐποχὴν, ἔξοχον θέσιν κατέχουσιν ἐν αὐτῇ οἱ ἄνδρες οἱ περιθάλψαντες καὶ ἀναζωπυρήσαντες τὴν ψυχόραγοῦσαν πατρίδα. Τὰ ὀνόματα αὐτῶν πρέπει ν' ἀναγράψωμεν δι' ἀνεξιτήλων χαρακτήρων ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἡμῶν ἱστορίᾳ, διότι ἐν καιρῷ δδύνης καὶ φθίσεως ἀνεδείχθησαν οἱ εὐεργέται τοῦ γένους, οἱ μυσταγωγοὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ.

Ἐκ τῶν ἐν τῇ δεκάτῃ ἐβδόμῃ ἑκατονταετηρίδι ἀχμασάντων Ἑλλήνων διασημότετος ὑπῆρξεν Ἀλέξανδρος ὁ Μαυροκορδάτος· « υἱὸς Νικολάου Μαυροκορδάτου, λέγει ὁ Κωνσταντῖνος Δαπόντες, ἄρχοντος εὐγενοῦς καὶ πρώτου τῆς Χίου, καὶ μητρὸς τῆς δόμνης Ρωξάνδρας, τῆς ἔλλογίμου καὶ σοφωτάτης.»¹⁾

Ὀλίγας ἄλλως γινώσχομεν λεπτομερείας περὶ τοῦ γένους αὐτοῦ· καθόσον ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων καὶ συγχρόνων αὐτῷ συγγραφέων, ὁ μὲν Ἰάκωβος Μάνος γράφει ἀπλῶς ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος « ἔφυ ἐξ ἐπισήμων καὶ τῶν τὰ πρῶτα ἐν τῇ πόλει φερόντων· » ὁ δὲ Δημήτριος Προκόπιος προστίθησιν ὅτι « προεῖχε προγόνων λαμπρότητι.»²⁾ Τοῦτο ὁμως φαίνεται

¹⁾ Κωνστ. Δαπόντες Χρονογράφος, ἐν τῇ Μεσαιωνικῇ Βιβλιοθήκῃ Κωνστ. Σάθα, τόμ. γ', σελ. 16 καὶ 166.

²⁾ Ἰακώβου Μάνου Λόγος εἰς Ἀλ. Μαυροκορδάτον, ὁ προτεταγμένος τῶν Ἰουδαϊκῶν, σελ. δ'. — Δημητρίου Προκοπίου Ἐπιτετημημένη ἀπαρίθμησις τῶν λογίων Γραικῶν, ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Βιβλιοθ. τοῦ Φαβρικού, τόμ. ια', σελ. 524, ἐκδοσις Ἀρλεσιῦ. Τὴν ἀπαρίθμησιν ταύτην ἀνετύπωσε καὶ Σάθας ἐν Μεσ. Βιβλ. τόμ. γ', σελ. 480. Ἰδὲ σελ. 483 καὶ 496.

ὡπωςδῆποτε βέβαιον, ὅτι ὁ Νικόλαος Μαυροκορδάτος, εὐπατρίδης Χίος, κατήγετο ἐξ ἀρχαίου βυζαντινοῦ οἴκου,¹⁾ μεταναστεύσαντος πρὸ τῆς ἀλώσεως εἰς Χίον, ἔνθα καὶ τινες τῶν προγόνων αὐτοῦ ἐχρημάτισαν δεπουτάτοι ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Γενουατῶν.²⁾

Περὶ δὲ τῆς μητρὸς αὐτοῦ πληροφορούμεθα παρὰ τοῦ μνησθέντος Δαπόντε ὅτι· «ἦτον μαθήτρια τοῦ σοφωτάτου ἐκείνου Καρυοφύλλη, καὶ τόσον ἐπροχώρησεν εἰς τὰ ἑλληνικὰ καὶ ἔγινεν ὀνομαστή, ὅπου ἤρχοντο περιηγηταὶ ἀπὸ τὴν Εὐρώπην καὶ ἐσυνομιλοῦσαν μαζί της καὶ ἐθαύμαζον τὴν σοφίαν της· ἦτις ἦν θυγάτηρ ἐκείνου τοῦ περιφήμου καὶ ἐνδόξου μεγάλου ἄρχοντος Σκαρλάτου, ὅπου εἶχε τόσας ἐπιστάσις βασιλικὰς ἐπάνω του· πρῶτον ἄνδρα εἶχε τὸν Ἀλέξανδρον βόδα, αὐθέντην τῆς Βλαχίας, υἱὸν τοῦ Ράδουλ βόδα τοῦ μεγάλου, αὐθέντου τῆς Μπογδανίας.»³⁾ Ὁ δὲ Ἰάκωβος Μάνος δρίζει ἔτι ἀκριβέστερον τὰ κατὰ τὴν παιδείαν τῆς Ρωξάνης. «Τὴν γὰρ ἐλλάδα φωνήν, λέγει, οὕτως ἀκριβῶς ἐκπεπαίδευτο, ὥστε τὰς ρυθμῶν πεποιημένας καὶ ἐμμέτρους ποιήσεις, τοὺς τε κατὰ ρήτορας λόγους καὶ τὰς καταλογάδην πάνυ γλαφυρῶς καὶ ἐντέχνως συντεθείσας ιστορίας, ραδίως καὶ νοεῖν καὶ ἐξηγεῖσθαι. Οὐδ' ἡ θουκυδίδειος συγγραφή, οὐδ' ἡ τοῦ Ξενοφῶντος ἱστορία τὸ ὄξυ τῆς ἐκείνης διανοίας διέφυγεν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ φιλοσοφίας ἤψατο καὶ τὴν θεωρίαν τῶν ὄντων ἐπλούτησεν ἡ γυνή.» Ὅσον δὲ καὶ ἂν θεωρήσωμεν ὑπερβολικὸν τὸν περὶ τὸν ἔπαινον ζῆλον τῶν μνησθέντων συγγραφέων, ἡ ἕξαλλος τῆς Ρωξάνης πολυμαθία, καὶ ὑπὸ ἄλλων μαρτυρουμένη, ἐστὶν ἀναμφίλεκτος, καὶ κατὰ τοῦτο ἀναδείκνυται αὕτη πολὺ ἀνωτέρα τῶν

¹⁾ Pierre Le Clerc, Apologie de l' Eglise grecque, Amsterdam, 1786, tom. β', σελ. 327. «Le Prince Nicolas Maurocordato, vieillard agé alors de 80 ans et descendant de l' illustre Famille des Princes Grecs de ce nom, qui étoit très distinguée du temps des Empereurs Grecs Chrétiens . . . . .» — Λυμου, Monuments de la religion des Grecs, La Haye, 1708, σελ. 479. Ἐνθάδε ὁ συγγραφεὺς διαρρήδην μνημονεύει ἑννεακαίδεκα οἴκων ἑλλήνων εὐπατριδῶν· οὗτοι δ' εἰσὶν «Ἰουλιανοί, Ρωσέττοι, Διπλωματάρχαι, Μαυροκορδάτοι, Χρυσσοκουλαῖοι, Βλαστοί, Καρυοφύλληαι, Ραρμύται, Μαρμονάδαι, Κυπραγιῶται, Μουσελίμαι, Ζουκῆ, Βενέλοι, Κιουχίδαι, Κονταράδιοι, Μαυράδιοι, Ραρματανοί, Φραγκίδαι, Φραγκόπουλοι.

²⁾ Supplément des Manuscrits grecs, N.º 87, σελ. 9 καὶ 10. Ἡ Χίος, ἐπὶ ἀλώσεως, ἦν ὑποτελής τῆ Γενούα· δεπουτάτοι δ' ἐκαλοῦντο οἱ τὴν πενταμελῆ κυβέρνησιν ἀπαρτίζοντες ἰθαγενεῖς διοικηταί· κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων τῷ 1566.

³⁾ Δαπόντε Χρονογράφος, αὐτέθι.

συγχρόνων αὐτῇ γυναικῶν. Ἦν δὲ πρωτότοκος τῶν τεσσάρων θυγατέρων τοῦ βαθυπλούτου Σκαρλάτου. Πρῶτος σύζυγος αὐτῆς ἐχρημάτισεν ὁ τοῦ Ράδουλ Μίχνα, ἡγεμόνος Μολδαβίας, υἱὸς Ἀλέξανδρος. Οὗτος, τῇ συνεργείᾳ τοῦ μέγα ισχύοντος παρὰ τῇ ὀθωμανικῇ αὐλῇ Σκαρλάτου, προήχθη, ἔτει 1623, εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῆς Βλαχίας. Ἀποβιώσαντος δὲ μετὰ 1630 ἑπταετῆ ἡγεμονίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐπανέκαμψεν ἡ χηρεύσασα Ρωξάνη 1630 εἰς τὸν πατρικὸν οἶκον.¹⁾ Ἐτελεύτησεν οὐ πολὺ ὕστερον καὶ ὁ πατὴρ αὐτῆς καὶ ἐτάφη ἐν τῷ ναῷ τῆς ἀγίας Παρασκευῆς τῶν Κεραμείων, ὅπου ἐκηδεύοντο ἀνέκαθεν οἱ ἐπισημότεροι τῶν Βυζαντιῶν.²⁾

Ἐν ᾧ δὲ παρέμενεν ἡ Ρωξάνη ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀπολαύουσα γενικοῦ σεβασμοῦ καὶ ὑπολήψεως, ἐμνηστεύσατο καὶ ἡγάγετο αὐτὴν ὁ ρηθεις Νικόλαος Μαυροκορδάτος. Δύο τέκνα ἐγεννήθησαν ἐκ τοῦ γάμου τούτου, ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Ἰωάννης. Ἀποβιώσαντος δὲ μετ' οὐ πολὺν 1637 χρόνον τοῦ Νικολάου, κατελείφθη ἡ μήτηρ μόνη προστάτις καὶ κηδεμὼν τῶν ἀνηλίκων παιδῶν.³⁾

Ὁ δ' Ἀλέξανδρος ἀπὸ νεαρᾶς ἤδη ἡλικίας ἀνέπτυξε πρόωρον εὐφυΐαν καὶ ὑπερφυᾶ πρὸς τὴν μάθησιν κλίσιν. Ἐπειδὴ ὅμως ἐν τῇ πατρίδι, διὰ τὴν σπάνιν τῶν ἐπιστημόνων, ἡ ἐκπαίδευσις ἦν ἀμέθοδος καὶ ἐλλειπής, ἔπεμψεν αὐτὸν ἡ μήτηρ δωδεκαετῆ ὄντα εἰς Ἰταλίαν, ὅπου ἤκμαζον τότε τὰ γράμματα καὶ αἱ ἐπιστῆμαι. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐσπούδασεν ἐπὶ τινα χρόνον ἐν τῇ ἐν Ρώμῃ ἐλληνικῇ σχολῇ, ἐνθα ἐδιδάχθη τὰ ἐγκύκλια μαθήματα καὶ συνωκειώθη πρὸς τὸν ἀρχαῖον ἐλληνισμόν, ἐξ οὗ ἠρύσθη ἀργότερον τόσον ἀφθόνως τὴν τε πνευματικὴν ὑπεροχὴν

¹⁾ Τὰς τρεῖς ἄλλας θυγατέρας τοῦ Σκαρλάτου ἐνυμφεύσαντο οἱ Βυζαντινοί, Ἰουλιανός, Ρωσσέτος καὶ Κρεμάκης. *Supplément des Manuscrits grecs*, N.° 87, αὐτόθι. Περὶ δὲ τοῦ πρώτου γάμου τῆς Ρωξάνης Σκαρλάτου ὄρα Παράρτημα ὑπ' ἀριθ. 1.

²⁾ Ἴδου τὸ ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ χαραχθὲν ἐπιτύμβιον

Ὅν συνέσει πάρος ἄνδρα κεκασμένον Ἑλλάδος εὖχος,
οὗ κλέος ἄσπετον ἦν καὶ ἀρετὴ μεγάλη,
Ἐνθάδε τύμβος ἔχει νῦν Σκαρλάτον ἀγλαόν, μέγαν·
φυγὴ δ' ἀμφιπολεῖ οὐρανίους θαλάμους.
αὐτῷ, ἀνθεστηριῶνος θ' ἐπὶ δέκα ἡμέρα ς'.

³⁾ Ἰακώβου Μάνου Λόγος, σελ. δ'. «Τεχθέντος δὲ τοῦ υἱέος, μετ' οὐ πολὺν χρόνον ὁ μὲν πατὴρ Νικόλαος εἰς τὴν ἀμείνω προσκέκληται λῆξιν.»

καὶ τὴν φιλοσοφικὴν τῆς ψυχῆς γαλήνην. Ἐκεῖθεν δὲ μεταβὰς εἰς Πατάβιον ἐνέκυψεν εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ἰατρικὴν ἐν τῷ παταβινῷ γυμνασίῳ. Ὁ ἱστοριογράφος τῆς περιωνύμου ταύτης σχολῆς Νικόλαος Κομνηνὸς Παπαδόπουλος παρέδωκεν ἡμῖν οὐκ ὀλίγας λεπτομερείας περὶ τῶν σπουδῶν τοῦ νέου Ἀλεξάνδρου· ὅστις διέπρεψεν ἐξόχως μεταξὺ τῶν μαθητῶν τοῦ Παταβίου, καὶ διὰ τὴν φυσικὴν αὐτοῦ ἀγγίνοιαν καὶ διότι ἦν δεινότατος περὶ τὸ ἀγορεύειν ἐξ αὐτοσχεδίου. Κωλυομένου δὲ ποτε δι' αἰφνιδίαν ἀσθένειαν τοῦ διδασκάλου, ᾧπερ ἀνετέθη ἡ τῶν παραδόσεων ἑναρξίς, ὁ Ἀλέξανδρος, ἐνδιδούς εἰς τὰς δεήσεις τοῦ πρυτάνεως, ἐξεφώνησεν αὐτοσχεδίου λόγον ἀπὸ καθέδρας, θαυμαζόντων τῶν μαθητῶν καὶ τῶν διδασκάλων.¹⁾ Ἄλλ' ἐν ᾧ ἐπλεόναζεν ἡ εὐφυΐα τοῦ νέου Ἕλληνας, σπουδαῖα ἀφ' ἑτέρου ἐλαττώματα ἐπεσκίαζον τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ. Θρασύς τὸν χαρακτῆρα, φιλόμαχος καὶ ἐπίμονος, συνετάραττε πολλάκις τὴν σχολῆν, ὑποκινῶν στάσεις καὶ ἀναδεικνύμενος ἀρχηγὸς αὐτῶν· ὥστε ἐξωρίσθη τέλος ὑπὸ τῆς ἐνετικῆς ἀρχῆς, πρὶν ἢ συμπληρώσῃ τὰς σπουδὰς αὐτοῦ, καίπερ ἐγγὺς ὢν ν' ἀπολάβῃ τὸ βραβεῖον τῆς ἐπιστήμης. Μεταβὰς λοιπὸν εἰς Βονωνίαν, ἠξιώθη μετ' οὐ πολὺ τοῦ πτυχίου, ἀνακηρυχθεὶς διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἰατρικῆς. Ἐν δὲ τῇ πόλει ταύτῃ ἐξέδοτο λατινιστί, ὡς θέμα ὑπομνήματος, καὶ προσεφώνησε τῷ δουκὶ τῆς Ἐτρουρίας, Φερδινάνδῳ τῷ Β', πονημάτιον περὶ κυκλοφορίας τοῦ αἵματος, ᾧπερ μετετυπώθη ἐν Ἰταλίᾳ, ἐν Βελγίῳ καὶ ἐν Γερμανίᾳ.

1664
μαΐου

Τοιαύτην δ' ἐπιθεὶς κορωνίδα εἰς τὰς ἐν Ἰταλίᾳ μελέτας ἐπέστρεψεν ὁ Μαυροκορδάτος εἰς τὴν πατρίδα· ἐνθα ἡ Ἐκκλησία, ἐκτιμῶσα τὰς σπανίας αὐτοῦ γνώσεις, προήγαγεν αὐτὸν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ μεγάλου ρήτορος. Ἦν δὲ τότε ἡ Κωνσταντινούπολις ἔρημος δοκίμων διδασκάλων, διὰ τὴν πρόσφατον παραίτησιν τοῦ Ἰωάννου Καρυοφύλλου ἀπὸ τῆς σχολάρχιας· ὥστε ἤρξατο διδάσκων ἀμισθὶ ἐν τῇ νέᾳ σχολῇ, τῇ παρὰ τοῦ φιλομούσου Μανολάκη, τοῦ ἐκ Καστορίας, κατὰ τὴν συνοικίαν τοῦ Μετοχίου ἰδρυθείση. Περὶ δὲ τῶν παραδόσεων τούτων ὁ μὲν Ἰάκωβος Μάνος γράφει ὅτι· «εὐρῶν τοὺς ἐν τῇ πόλει χριστιανούς οὐχ ὅπως φιλοσοφίας, ἀλλὰ καὶ τοῦ καθ' Ἕλληνας λόγου παντάπασιν ἐνδεῶς ἔχοντας,

1665

¹⁾ Nicolai Comneni Papadopoli, Historia gymnasii patavini, Venetiis, 1726, τέμ. β', σελ. 319.

σύλλογον αὐτάρκη περὶ παιδείαν τῶν εὖ πεφυκότων συστησάμενος, πρῶτον μὲν τὰ ἤθη τούτων ἐρρύθμιζε τῇ ἠθικῇ φιλοσοφίᾳ, μετὰ δὲ τὰ περὶ τῆς ἐλλάδος γλώττης καὶ τὰ περὶ τῆς θύραθεν φιλοσοφίας διδάγματα, οἷα φιλόστοργος πατήρ τοῖς εἰς παιδείαν εὖ πεφυκόσι καὶ τῷ γένει προσήκουσι δαψιλῶς μετοχετεύσας, διέδωκεν ἀφθόνως, τὴν αὐτῶν διάνοιαν ἐν βραχεῖ πολλῶν καὶ καλῶν μαθημάτων μεστῶσας.»¹⁾ Ὁ δὲ Δημήτριος Προκόπιος προστίθῃσιν, ὅτι ἐγένετο πρόξενος πολλῶν ἀγαθῶν τῷ γένει τῶν Ἑλλήνων, « συστησάμενος ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ φροντιστήριον, ἵνα μὴ τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου ἡ ἑλληνικὴ παιδεία ἐξίτηλος γένηται, καὶ ἀδραῖς δαπάναις τοὺς φιλομαθεῖς τῶν νέων καταρτίσας εἰς τὴν περὶ τὰς ἐπιστήμας καὶ πᾶσαν ἰδέαν λόγου φιλοπονίαν.»²⁾ Διδάξας λοιπὸν ἐπιτυχῶς φιλοσοφίαν, ἑλληνα λόγον καὶ φιλολογίαν, ἐμόρφωσε πολλοὺς καὶ δοκίμους μαθητάς, ἐν οἷς διακρίνονται· Σεβαστὸς ὁ Κυμηνίτης, διδάσκαλος τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ σχολῆς· Ἰάκωβος Μάνος ὁ Ἀργεῖος, ὁ ὑπάτος τῶν φιλοσόφων τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας· Βησσαρίων ὁ Μακρῆς, ὁ ἐξ Ἰωαννίνων ἐπίσημος ἱεροκήρυξ καὶ ἐπίσκοπος Ἀθηνῶν· Χουρμούζιος ὁ Βυζάντιος, διδάσκαλος τῆς ἐν Βυζαντίῳ σχολῆς καὶ μέγας Χαρτοφύλαξ τῆς ἐκκλησίας· Ἰωάννης Κομνηνὸς ὁ Βυζάντιος, μητροπολίτης Δρύστρας, καὶ ἄλλοι οὐκ ὀλίγοι.³⁾ Ἐκ τῆς ἀπαριθμήσεως τῶν ὀνομάτων τούτων καταφαίνεται πόσον συνετέλεσεν ὁ Μαυροκορδάτος εἰς τὴν περὶ τὰ τέλη τῆς ἰζ' ἑκατονταετηρίδος κατὰ πρῶτον ἐπιφανεῖσαν ἀναγέννησιν τοῦ ἑλληνικοῦ φρονήματος· διότι ὀλόκληρος γενεὰ λογίων, ἐμφορηθεῖσα τῶν ὑγιῶν ἐκείνου διδαγμάτων, προήγαγε κατ' ὀλίγον τὸ γένος εἰς ἀνώτερον βαθμὸν διανοητικῆς καὶ ἠθικῆς διαπλάσεως. Κατὰ δὲ τοὺς χρόνους τούτους τῆς αὐτοῦ καθηγεσίας συνέταξεν ὁ Μαυροκορδάτος καὶ τινὰ διδακτικὰ βιβλία· Γραμματικὴν περὶ συντάξεως, Ρητορικὴν, καὶ Ἑρμηνείαν τοῦ περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς τοῦ Ἀριστοτέλους. Τὰ δ' ἀξιόλογα ταῦτα συγγράμματα ἐδιδάσκοντο ἐν χειρογράφοις, διὰ τὴν ἑλλειψιν τυπογρα-

1) Ἰακ. Μάνου Λόγος, σελ. η'. Παράβαλε καὶ Κωνσταντίου Α' Συγγραφεὺς ἐλάσσονας. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1866, σελ. 352.

2) Δημητρ. Προκοπίου Ἀπαρίθμησις Λογίων Γραικῶν, ὄρα ἀνωτέρω, σελ. 524.

3) Εὐγενίου Βουλγάρειος Λογική, σελ. 43. Ἰακώβου Ρίζου Ἱστορία τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, Ἀθήνησι 1870, σελ. 41—43.

φιῶν, καὶ ἦσαν ἐν χρήσει ἐν ταῖς σχολαῖς τοῦ γένους μέχρι τῆς ἐλλη-
νικῆς ἐπαναστάσεως. ¹⁾ Ἐνταῦθα μνημονεύσομεν καὶ ἑτέρου πονήματος,
ὅπερ ἐξέδοτο ὡς μέγας ρήτωρ τῆς Ἐκκλησίας. Λί πρός τοὺς Ἀγγλοὺς 1670.
Λύσεις Θεολογικῶν ζητημάτων, ἃς οὗτοι ἀπορήσαντες ἠτή-
σαντο παρὰ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, ἀπαρτίζουσι σύντομον ὑπό-
μνημα, ὅπερ περιέχει λίαν ἐμβριθεῖς δογματικούς ὀρισμούς, ἐμφαίνοντας
πόσον ὁ συγγραφεὺς ἦν ἐντριβής περὶ τὰ θεολογικά ζητήματα. Ἐν ᾧ
δὲ περὶ ταῦτα ἠσχολεῖτο, ἐπεδόθη συγχρόνως εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῶν
ἀνατολικῶν γλωσσῶν, καὶ τόσον καλῶς κατηρτίσθη, ὥστε πλὴν τῆς
ἐλληνικῆς, τῆς λατινικῆς καὶ τῆς ἰταλικῆς, ἃς πρότερον ἐλάλει καὶ
γλαφυρῶς ἔγραφεν, ἐξεπαιδεύθη ἐν βραχεῖ χρόνῳ τὴν ἀραβικὴν, τὴν
περσικὴν, τὴν τουρκικὴν καὶ τὴν σλαυονικὴν διάλεκτον.

Εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀνάγεται ὁ γάμος τοῦ Ἀλεξάνδρου μετὰ
τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἰωάννου Χρυσοσκουλαίου, Σουλτάνης, ἧς ὁ μὲν πατὴρ
ἦν Βυζάντιος, ἡ δὲ μήτηρ, Κασσάνδρα, κατήγετο ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου οἴκου
Πέτρου τοῦ Ράρες, τοῦ ἐν Μολδαβίᾳ ἔτει 1530 τὸ πρῶτον ἡγεμονεύ-
σαντος. ²⁾

Σπουδαίαν δ' ἐπήνεγκε μεταβολὴν ἐν τῷ βίῳ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἡ
εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπάνοδος τοῦ Παναγιώτου Νικοσίου, μετὰ τὴν 1670
ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν ἄλωσιν τῆς Κρήτης. Γινώσκομεν πόσον ὁ περι- 3
βλεπτος οὗτος πολιτικός ἀνὴρ συνετέλεσεν εἰς τὴν παράδοσιν τῆς ὑπὸ 4
τῶν Τούρκων πολιορκουμένης Κυδωνίας, μετὰ πολιορκίαν παραταθεῖσαν
ὑπὲρ τὰ εἴκοσιν ἔτη. Ἡ δὲ μεσιτεία αὕτη τόσον ἀνύψωσεν αὐτὸν παρὰ
τῇ Πύλῃ, ὥστε καὶ ἰσχύος καὶ ὑπολήψεως οὐ τῆς τυχούσης ἀπήλαυσεν.
Ὁ Ἀλέξανδρος συνεδέθη στενῶς μετὰ τοῦ Νικοσίου, οὕτινος ὑπῆρξεν
ἔκτοτε φίλος καὶ συνήθης· χρηματίσας δὲ καὶ μυστικός αὐτοῦ γραμμα-
τεὺς ἐν ἔτει 1671, ἀπῆλθε μετ' αὐτοῦ εἰς Ἀδριανούπολιν, ἐνθα παρέμε- 1671.
νεν ἡ βασιλεία τῶν Ὀθωμανῶν. Τότε διεκόπη καὶ ἡ τῆς σχολῆς
διδασκαλία· τῆς δὲ διακοπῆς ταύτης, παραταθείσης ἐπὶ εἴκοσιν ἔτη,
λόγος ἦν ἡ ἀπουσία τοῦ Μαυροκορδάτου, κατὰ τὸν Κωνσταντῖνον Εὐ-
θυβούλῃν· « ἔτι δὲ μείζων αἰτία ἦν ὅτι ὁ Μαυροκορδάτος ἐδίδα-

¹⁾ Ἡ Γραμματικὴ μόνον ἐτυπώθη Ἐνετίῃσι, 1745.

²⁾ Κωνστ. Δαπόντα Χρονογράφος, σελ. 17.

σκεν ἀμισθί, καὶ ἴσος αὐτῷ οὔτε εὐρίσκετο, οὔτε ἀμισθὶ ἐδέχετο τὸ φορτίον.»¹⁾

¹⁶⁷³
¹³
Ιουλ. Ἐξεδήμησεν ἐπίσης μετὰ τοῦ Νικοσίου εἰς τὴν κατὰ τῶν Πολωνῶν ἐκστρατείαν τοῦ μεγάλου βεζίρου Ἀγμέτ Κιοπριλῆ. Ἀποβίωσαντος δὲ τοῦ Παναγιώτου κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον ἐν Ἰσάξα τῆς Βουλγαρίας, ἀνήχθη ὁ Ἀλέξανδρος ἐν τῷ στρατοπέδῳ, διὰ τε τὴν περὶ τὰς διαφορὰς διαλέκτους δεινότητα αὐτοῦ, καὶ διὰ τὴν τοῦ νοῦς πολιτικὴν δεξιότητα, εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ μεγάλου ἐρμηνέως. Διὰ τοῦ ὑπουργήματος τούτου, ὅπερ ἀνύψωσεν ὁ Παναγιώτης τὸ πρῶτον εἰς ἐπιφανῆ τινα περιωπὴν, οἱ Ἕλληνες ἐρμηνεῖς, εἰσδύσαντες εἰς τ' ἀπόρητα τῆς τουρκικῆς πολιτικῆς, δὲν ἐβράδυναν ν' ἀποδείξωσι τὴν διανοητικὴν αὐτῶν ὑπεροχὴν ἀπέναντι τῆς παχυλῆς τῶν Ὀθωμανῶν ἀμαθείας· ἐγένοντο δὲ κατ' ὀλίγον οὐ μόνον οἱ εἰδικῶς ἀρμόδιοι ὑπάλληλοι πρὸς διεξαγωγὴν ὅλων τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐπιτετραμμένοι, οὕτως εἰπεῖν, τὰ συμφέροντα τῶν ὁμογενῶν παρὰ τῆ Πύλη. Πλὴν δὲ τῆς ἠθικῆς ταύτης ἰσχύος, ἐτύγγανον καὶ ἄλλων προνομίων, ἅτινα ἀπηγορεύοντο καὶ αὐτοῖς τοῖς μὴ ἐπισήμοις τῶν Ὀθωμανῶν. Τούτων τὰ κυριώτερα ἦσαν· ἡ πλήρης ἀτέλεια διὰ τε τὸν ἐρμηνέα, διὰ τὸν οἶκον καὶ διὰ τοὺς πελάτας αὐτοῦ· διότι ἦν ἀπηλλαγμένος οὐ μόνον τοῦ ἐπικεφαλαίου φόρου, ἀλλὰ καὶ παντὸς τελωνικοῦ δασμοῦ· τὸ προνόμιον τοῦ δικάζεσθαι ὑπὸ μόνον τοῦ μεγάλου βεζίρου, καὶ οὐχὶ ὑπὸ τῶν κοινῶν δικαστῶν· τὸ δικαίωμα τοῦ συνδιαλέγεσθαι ἀπ' εὐθείας πρὸς τὸν σουλτάνον, καὶ ἄνευ μεσιτείας ἄλλου τινός. Συνεχωρεῖτο δ' αὐτοῖς προσέτι· τὸ τρέφειν πώγωνα· τὸ φορεῖν μακρὰ ἐνδύματα, πολυτελεῆ μηλωτὴν, πῖλον ἐκ σαμουρίου· καὶ τὸ ἵππεύειν ἐν τῇ πρωτευούσῃ μετὰ συνοδίας τεσσάρων ὑπηρετῶν ἐφίππων.²⁾

Προφανῆ δὲ τεκμήρια τῆς ὑπὲρ τῶν ὁμοδόξων μερίμνης αὐτοῦ ἔδωκεν ὁ Μαυροκορδάτος ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῶν ἀγίων τόπων. Διότι ἦν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἀδιάλλακτος μεταξὺ ὀρθοδόξων καὶ λατίνων ἔρις περὶ κατοχῆς τοῦ ἀγίου τάφου· ἥτις ἐδεινώθη μάλιστα ἐνθεν μὲν ἕνεκα τοῦ ὑπερβάλλοντος ζήλου τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων Δο-

¹⁾ Κωνσταντίου Α' Συγγραφαὶ ἐλάσσονες, σελ. 352, ἐν σημειώσει.

²⁾ Σταματιάδου Βίαι τῶν Ἑλλήνων ἐρμηνέων. Ἀθήνησι, 1865, σελ. 22.

σιθείου, ένθεν δέ δια τήν σύντονον ύποστήριξιν, ήν έχορήγουν τοῖς δυτικοῖς ή Λύστρία καί ή Γαλλία. Ὁ τότε έν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτής τοῦ Λοδοβίκου ιδ', Νουαντέλ, μετέβη επίτηδες εἰς Ἱεροσόλυμα, ἵνα μή άπαρχαιωθῆ τὸ δικαίωμα τῆς προστασίας τοῦ βασιλέως αὐτοῦ ἐπὶ τῶν άγίων τόπων. Ἀλλ' άφελὼν άυθαιρέτως πολλοὺς τόπους κατεχομένους ὑπὸ τῶν Γραικῶν καί παραχωρήσας αὐτοὺς τοῖς λατίνοις, ἐξησθέτισε μάλλον ἢ ἐπὶ ἐνίσχυσε τὸ προνόμιον τῆς Γαλλίας. Ὁ δὲ Δοσίθεος, ἔχων ἀνά χειρας σουλτανικὸν θέσπισμα, ὅπερ ἔλαβε μὲν ὁ Παναγιώτης, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ δημοσιεύσῃ, ὅτ' ἔζη, προσῆλθεν εἰς τὴν έν Ἀδριανουπόλει ἐδρεύουσαν κυβέρνησιν, διαμαρτυρόμενος δημοσίᾳ κατὰ τοῦ σφετερισμοῦ τοῦ Νουαντέλ. Συμφώνως πρὸς τὸ θέσπισμα τοῦτο οἱ Ἕλληνες, τῆ δραστηρίᾳ συμπράξει τοῦ Μαυροκορδάτου, κατώρθωσαν νὰ λάβωσι νέον δίπλωμα, ὅπερ, στηριζόμενον ἐπὶ τινος διατάγματος τοῦ κατακτητοῦ Ὁμάρ, ἐξησφάλιζεν αὐτοῖς τὴν κατοχὴν τοῦ άγίου τάφου, τῆς Βηθλεέμ, τῶν κλειδῶν καί τῶν λυχνιῶν. Περὶ τὰς ἀρχὰς λοιπὸν τοῦ ἐπιόντος ἔτους, καίτοι οἱ Φραγκισκάνοι προσῆνεγκον δέκα χιλιάδας ταλήρων πρὸς ἀκύρωσιν τοῦ διπλώματος τούτου, ἠναγκάσθησαν οὐδὲν ἤττον νὰ παραδώσωσι τὰς κλεῖδας, τοὺς τάπητας καί τὰς λυχνίας τῶν Ἱεροσολύμων τοῖς Γραικοῖς, οἵτινες κατέλαβον πάραυτα τοὺς άγίους τόπους. Ἐν ᾧ δὲ ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας καί ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας ἠμιλλῶντο περὶ τῆς προστασίας τοῦ άγίου τάφου, οἱ Ἕλληνες ἠξιώθησαν τῆς τιμῆς ταύτης.)

1675
6

ἰαν.

1676
25

ἰαν.

Τὸ μάλλον ἐπίπονον καί ἐπικίνδυνον τῶν καθηκόντων τοῦ μεγάλου ἐρμηνέως ἦν βεβαίως ἡ ἐπιβαλλομένη αὐτῷ ἀνάγκη τοῦ παρακολουθεῖν καθ' ὅλας τὰς ἐκστρατείας τὸν ἀρχιβεζίρην· διότι, πλην τῆς δυσκόλου θέσεως, έν ᾗ εὕρισκετο έν πολεμῖα χώρα, ἠναγκάζετο ν' ἀνέχεται καί ψύχη καί θάληπη καί ἀγρυπνίαν καί νὰ καρτερῆ ἀγογγύστως· δεινὰ δὲ ἐπακολουθήματα ἐμελλε νὰ ἔχῃ ἐπὶ τῆς τύχης τοῦ Μαυροκορδάτου ἡ εἰς τὸ ἀνώτατον τοῦτο ἀξίωμα προαγωγή τοῦ οἰηματίου Καρᾶ Μουσταρᾶ. Ὁ βεζίρης οὗτος συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ κατακτήσῃ τὴν Λύστριαν καί

1) Hammer's Geschichte des osmanischen Reiches, Τόμ. VI, σελ. 319. — Περὶ δὲ τοῦ διατάγματος τοῦ Ὁμάρ, παράβαλε Κωνσταντίου Α' Συγγραφᾶς ἐλάσσονας, σελ. 258 καί 268. — Αἱ ἐνέργειαι τοῦ Μαυροκορδάτου καταφαίνονται ἰδίως ἐκ τῶν ἀνεκδότων αὐτοῦ ἐπιστολῶν πρὸς τὸν πατριάρχην Δοσίθεον.

νά εισέλθῃ νικητὴς εἰς Βιέννην, ὀνειροπολῶν, ὡς τινες λέγουσι, καὶ τὴν σύστασιν νέας μωαμεθανικῆς αὐτοκρατορίας ἐν τῇ πρωτεύουσῃ ταύτῃ. Μάτην προσεπάθει ἡ Γερμανία νά διαφύγῃ τὸν κίνδυνον, προβάλλουσα
1681. νέους ὅρους εἰρήνης. Αἱ ἐξ συνεδρία, αἱ λαβοῦσαι χώραν μεταξὺ τοῦ πρέσβευς αὐτῆς Κούνιτς καὶ τοῦ Μαυροκορδάτου, ὅτε συνεζητήθησαν κατ' ἄρθρον αἱ ἀνανεωτέαι συνθήκαι, εἰς οὐδὲν κατέληξαν ἀποτέλεσμα. Ἀποτυχούσης δὲ καὶ τῆς πρεσβείας τοῦ κόμητος Ἀλβέρτου Καπράρα,
1682
14
ἰουν. ὅστις ἐλθὼν ἐκ Βιέννης τὸ ἐπιὸν ἔτος, συνεζήτησε μετὰ τοῦ μεγάλου ἑρμηνεύου τοὺς περὶ τῆς εἰρήνης ὅρους, ἀπεφασίσθη τέλος ὁ κατὰ τῆς Αὐστρίας πόλεμος.

Καὶ ὁ μὲν Καρᾶ Μουσταφᾶς ἄσμενος ἔλαβε τὴν τυχούσαν πρόφα-
σιν ὅπως ἐκστρατεύσῃ ἐπὶ τοὺς Γερμανούς. Ὁ δὲ Μαυροκορδάτος ἀνε-
1683
14
ἰουν. χώρησε μετ' αὐτοῦ ἐξ Ἀδριανουπόλεως τῇ 1 ἀπριλίου 1683 καὶ παρη-
κολούθησε τὴν κατὰ τῆς Βιέννης ἐπιδρομὴν, ἣν ἰδίους ὁμμασιν εἶδε καὶ λεπτομερῶς περιέγραψεν. Ἐν ταῖς αὐτοσχεδίοις καὶ φρελέσιν αὐτοῦ Ἐ φ η μ ε ρ ῖ σ ι, δύναταί τις ν' ἀνιχνεύσῃ κατὰ βῆμα τὴν πολυθρύ-
λητον ἐκείνην πολιορκίαν, καθ' ἣν ἐταπεινώθη ὁ τύφος τοῦ αὐθάδους σατράπου, καὶ ἐναυάγησαν ἐλεεινῶς ὅλαι αὐτοῦ αἱ ἐλπίδες. Οἱ Ὀθω-
μανοί, ὑπὲρ τὰς εἴκοσι μυριάδας, τέμνοντες καὶ καίοντες, ἔφθασαν μέχρι
14
ἰουν. τῶν τειχῶν τῆς Βιέννης καὶ περιστρατοπεδουσάμενοι ἐπολιόρκουν τὴν πόλιν. Καὶ ἐπὶ δύο μὲν μῆνας προσέβαλλον ἐπιμόνως τοὺς γενναίους αὐτῆς προμάχους. Ἀλλὰ τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας, Ἰωάννου Σοβιέ-
σκου, δραμόντος εἰς ἐπικουρίαν τῶν πολιορκουμένων, ἠττήθησαν τέλος κατὰ κράτος καὶ τραπέντες εἰς φυγὴν ἔλυσαν τὴν πολιορκίαν. « Τόσον
19
σεπτ.
1683. δὲ ἦτον τὸ πλῆθος τῶν Τούρκων, λέγει ὁ Μαυροκορδάτος, καὶ μετὸς τήν
δειλίαν ἔφυγον, ὅπου ἂν ἤθελαν ἀκολουθήσει πέντε ἐξ χιλιάδες ἐχθροί,
μεγάλῃ καταδίκῃ ἤθελε γίνεαι, καὶ πολλοὶ ἤθελαν πνιγῆ εἰς τὸν ποτα-
μόν. . . . . Τέσσαρας ἡμέρας συνεχῶς ἐπερνοῦσαν τὰ γεφύρια τὰ στρα-
τεύματα καὶ πληρωμὴν δὲν εἶχον· ὥστε ἐντρέπεσθαι πρὸς ἀλλήλους,
βλέποντας τὸ πλῆθος αὐτῶν καὶ τὴν ἔκτοπον φυγὴν.»¹⁾ Ἄλλοτε δὲ

¹⁾ Ἀλ. Μαυροκορδάτου Ἐφημερίδες. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο οὐδόλως θεωροῦμεν γνήσιον αὐτοῦ ἔργον· ἀλλ' ἐγγραφή πιθανῶς κατ' εἰσήγησιν αὐτοῦ ὑπὸ τινος τῶν παρ' αὐτῷ γραμματέων.

γεγονός, ἔπερ συνετέλεσεν οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν ἥτταν τῶν Ὀθωμανῶν, ὑπῆρξεν ἢ ἀκόρεστος ἀπληστία τοῦ Καρᾶ Μουσταφᾶ. Οὗτος ἐφαντάζετο ὅτι ἡ Βιέννη περιεῖχε παντοίους θησαυροὺς καὶ ἀμύθητον πλοῦτον· ἔπερ βλέπων ὁ Μαυροκορδάτος, καὶ γινώσκων σύναμα τὸ φιλοχρήματον τοῦ ἀνδρός, ἀπέτρεψεν αὐτὸν τοῦ διατάξαι γενικὴν ἔφοδον κατὰ τῆς πόλεως, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι οἱ στρατιῶται ἤθελον λεηλατήσῃ τὰ πολύτιμα ἐκεῖνα λάφυρα. Ὁ βεζίρης ἐπείσθη εἰς τοὺς λόγους τοῦ μέγα ἰσχύοντος συμβούλου· ἐν ᾧ δὲ ἐχρονοτριβεῖ ἀναμένων τὴν ἐκουσίαν παράδοσιν τῆς πόλεως, ἔφθασεν ὁ Σοβιέσκης εἰς βοήθειαν.¹⁾

Οὐδαμοῦ ἡ ἀκροτάτη ἰσχύς ἐστὶν ἐγγυτέρα τοῦ τελείου ὀλέθρου, ὅσον ἐν Τουρκίᾳ. Ἡ δ' οἰκτρὰ ἐκβασίς τῆς πολιορκίας τῆς Βιέννης ἐπήνεγκε τὴν καταστροφὴν οὐ μόνον τοῦ μεγάλου βεζίρου, ἀλλὰ καὶ ἀπάντων τῶν οικείων αὐτοῦ. Ὅθεν ἀπαγχονισθέντος τοῦ Καρᾶ Μουσταφᾶ ἐν Βελιγραδίῳ, συνελήφθη πάραυτα ὁ Μαυροκορδάτος, κατηγορηθεὶς ὑπὸ τοῦ νέου μεγάλου βεζίρου Καρᾶ Ἰβραήμπασα, ὅτι παρεκώλυσε τὴν ἄλωσιν τῆς Βιέννης,²⁾ ἀπήχθη εἰς Ἀδριανούπολιν καὶ ἐβλήθη εἰς τὸ δεσμωτήριον· ἡ δ' ἐν Κωνσταντινουπόλει οἰκία αὐτοῦ ἐσφραγίσθη. Βλέπων δὲ ὅτι ἐπίκειται ὁ ἔσχατος τῶν κινδύνων, διὰ τὴν ἐναντίον αὐτοῦ ὀργὴν τοῦ σουλτάνου, ὑπεσχέθη ν' ἀποτίσῃ τριακόσια θυλάκια χρυσοῦ λύτρα εἰς τὸ βασιλικὸν ταμεῖον.³⁾ Μὴ δυνηθεὶς ὁμοῦς νὰ ἐξαρτίσῃ τὸ ὑποσχεθὲν ποσόν, μετηνέχθη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου καταναλώσας ἅπασαν τὴν αὐτοῦ περιουσίαν, οἰκίας, ἵππωνας καὶ πολύτιμα σκεύη, συνέλεξε διακόσια πεντήκοντα θυλάκια. Ἄλλ' ὁ Καρᾶ Ἰβραήμης, «ὁ τοῦπίκλιν μέλας καὶ τὸ ἦθος μελάντερος,» γράφει αὐτὸς ὁ Μαυροκορδάτος, γινώσκων τὴν εὐπορίαν αὐτοῦ, δὲν ἠρκέσθη εἰς τὸ προσφερόμενον ποσόν, ἀλλ' ὅπως πίεσῃ αὐτὸν καὶ καταναγκάσῃ ν' ἀποπληρώσῃ τὸ ἐλλείπον χρέος, αὐτὸν μὲν ἐβασάνισεν ἀνηλεῶς, συλλαβῶν δὲ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ τὴν σύζυγον εἴρξεν ἐπίσης. Καὶ ἡ μὲν γραῖα Ρωξάνη, πάσῃ ταλαιπωρίᾳ καὶ κακοπαθείᾳ παλαίους ἀπεβίωσεν· ἐν δὲ τῇ εἰρκτῇ

25
δεκ.

1684
21
ἰαν.

1) Cantemir, τόμ. II, σελ. 194.

2) Ὁ Καντεμίρης λέγει περὶ Μαυροκορδάτου· Cara Ibrahim pacha l'accusait d'avoir dissuadé Cara Mustapha de prendre Vienne par force. Αὐτόθι.

3) Ἐκαστον θυλάκιον, ἢ πουγγί, ἐτιμᾶτο 2,500 δραχμῶν.

ταύτη ἐγεννήθη ὁ τριτότοκος υἱὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου, Ἰωάννης. Συληθεὶς
μαίου. δὲ τὴν ὅλην περιουσίαν καὶ πάλιν μετενεχθεὶς εἰς Ἀδριανούπολιν, κα-
τώρθωσε τέλος, μετὰ παρέλευσιν πέντε μηνῶν ν' ἀποτίσῃ τὸ ζητούμενον
ὀκτώβ. ποσὸν καὶ ἀφέθη ἐλεύθερος.¹⁾ Τοιαῦται ἦσαν αἱ οἰκτραὶ παλινωδίαί τῆς
τουρκικῆς πολιτικῆς. Πάντα ἄσπαστα καὶ ἐφήμερα· ὁ νόμος οὐδεμίαν εἶ-
χεν ἰσχύϊν· ἡ δὲ τύχη τῶν δυστυχῶν ὑπηκόων ἐξηρτάτο ἐκ γεγονότων
ἀσήμεων, ἐκ τῆς εὐνοίας ἢ τῆς δυσμενείας, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἰδιοτροπίας
τῶν ἀρχόντων. Ἡ περιώπῃ, ὁ πλοῦτος, ἡ δύναμις ἐτιμωροῦντο ὡς
ἀσύγγνωστα ἐγκλήματα. Τῶν δ' ἐπισημοτέρων ἀνδρῶν αἱ κεφαλαὶ ἔπι-
πτον ὑπὸ τὸν πέλεκυν τοῦ δημίου· ἐξαιρουμένων ἐκείνων, ὅσοι κατώρ-
θουν νὰ ἐκλυτρώσωσι τὴν ἰδίαν ζωὴν δι' ἀδράς θυσίας χρημάτων.

Ἐν ᾧ δ' ἐκλυδωνίζοντο οὕτως αἱ τρικυμιώδεις ἡμέραι τοῦ γενικοῦ
ἐρμηνέως ἐν μέσῳ παντοίων ραδιουργιῶν καὶ ἀδιαλείπτου πάλης, τὸ
κύμα τῶν συμβάντων ποτὲ μὲν ἔφερεν αὐτὸν πρὸς τὴν παραλίαν, ἄλ-
λοτε δὲ ἀπώθει εἰς τὸ πέλαγος καὶ ἐφαίνετο ἀπομακρῦναν διὰ παντὸς
τοῦ ἐπιδιωκομένου τέρματος. Συντετριμμένος τὴν καρδίαν ὑπὸ τοσούτων
ἀνοσιῶν διωγμῶν καὶ ἀπανθρώπου καταχρήσεως τῆς ἰσχύος, πολλάκις
ἐκρήγνυται ὁ Μαυροκορδάτος ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ καὶ καταρᾶται
ἐκ βάθους ψυχῆς τὸν ὑπὸ ξένην δεσποτείαν αὐλικὸν βίον. Ἀλλ' ὁ ἅπαξ
γευσάμενος τῶν ἀπολαύσεων τῆς ἐξουσίας, ὅσας καὶ ἂν ὑπέστη δεινὰς
δοκιμασίας, δυσκόλως ἀρίσταται διὰ παντὸς τῶν κοινῶν πραγμάτων.
Διὰ δὲ τὸν Μαυροκορδάτον ἰδίᾳ, ἡ ἐπάνοδος εἰς τὴν προτέραν ἀρχὴν ἦν
ὁ μόνος τρόπος τοῦ νὰ τιμωρήσῃ καὶ νὰ καταβάλλῃ τοὺς ἰσχυροὺς αὐ-
τοῦ ἀντιπάλους. Τῆς ἀνικανότητος λοιπὸν τοῦ διαδεξαμένου αὐτὸν ἐρ-
μηνέως, Ἐνετοῦ τινος ἀρνησιθρήσκου, Ἰωάννου Ἀντωνίου, τοῦ ἐπικα-
λουμένου Σεφέραγα, καταφανοῦς γενομένης, ἐφείλκυσε πάλιν τὴν προ-
σοχὴν τῶν ἐν τέλει ὁ Ἀλέξανδρος. Καὶ προσκληθεὶς μὲν τὸ κατ' ἀρχὰς
ὑπὸ τοῦ σουλτάνου εἰς Ἀδριανούπολιν, ἀπέλαβε πολλὰς τιμὰς· μετ' οὐ
πολὺ δὲ πάλιν ἐνεδύθη τὸ ἀξίωμα τοῦ μεγάλου ἐρμηνέως, καὶ ἀνέκτησε
τάς οἰκίας καὶ μέρος τῶν ἀρπαγέντων χρημάτων· ὥστε κατὰ τὸν ἰού-
λιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους μετεπέμψατο ἐκ Βυζαντίου τὴν σύζυγον μετὰ τῶν
τέκνων. Μετὰ δὲ τινὰς μῆνας ἐκρημνίσθη ἀτίμως τῆς ἐξουσίας ὁ ἄσπον-

¹⁾ Κωνστ. Δαπόντε Χρονογράφος, σελ. 31.

δος αὐτοῦ ἐχθρὸς Ἰβραήμης, ἀντ' αὐτοῦ δὲ προήχθη ὁ ἤπιος καὶ εὖνους 1685
αὐτῷ Σουλεϊμάνης, ὁ ἀπὸ χριστιανῶν Σέρβων καταγόμενος. Ὁ βεζίρης 19
οὗτος προσέθηκε νέα τεκμήρια τιμῆς καὶ ὑπολήψεως πρὸς τὸν μέγαν δεκ.
ἐρμηνέα, ἀπονείμας αὐτῷ, ἀντὶ τῶν προσόδων τῶν νήσων Μήλου καὶ 1686
Μυκόνου (ὅς ἐλάμβανε πρότερον καὶ ὁ Νικόσιος), τὰ τέλη τῆς ἐπισκο- κατά
πῆς Ἀδριανουπόλεως, ἀρχιερατεύοντος Γερασίμου τοῦ Κρητός, τοῦ πρώην μαΐου.
Καστορίας.

Κατὰ δὲ τὸ ἔτος τοῦ 1686 ἔτους συνώδευσε τῷ Σουλεϊμάνη εἰς 10
τὴν κατὰ τῆς Γερμανίας ἀτυχῆ αὐτοῦ ἐκστρατείαν, ὁρμηθεὶς ἀπὸ Ἀδρια- Ιουν.
νουπόλεως, καὶ παρέστη μάρτυς τῆς ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ἀλώσεως τῆς
Πούδης, ἣτις ἐπήνεγκε τὴν καταστροφὴν τῆς ὅλης ἐπιχειρήσεως. Παρα-
χειμάσας δ' ἐν Βελιγραδίῳ, ἠκολούθησε πάλιν τὸν βεζίρη κατὰ τὸ ἔαρ
τοῦ ἐπιόντος ἐνιαυτοῦ εἰς νέαν κατὰ τῆς Οὐγγαρίας ἐπιδρομὴν, ἣτις 1687.
κατέληξεν εἰς τὸν ὀλοσχερῆ ὄλεθρον τῶν Ὀθωμανῶν ἐν Μοχάτς. Ἦ ἐκ 12
τῶν συμφορῶν τούτων προελθοῦσα στάσις ἐν τῷ στρατοπέδῳ, ἡ φυγὴ αὐγ.
τοῦ Σουλεϊμάνου καὶ ἡ ἀντὶ τούτου ἀντικατάστασις τοῦ Σιαούσπασα,
ἔπεισαν τὸν Ἀλέξανδρον νὰ ἐγκαταλίπη τὸν στρατὸν καὶ νὰ ἐπανέλθῃ
εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου εἶδε τὴν ἐκπτώσιν Μωάμεθ τοῦ δ', καὶ 5
τὴν ἐπὶ τὸν θρόνον ἀνάβασιν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Σουλεϊμάνου. ¹) 8
νοεμ.

Αἱ ἀλλεπάλληλοι καὶ ταπεινωτικαὶ ἤτται, ὅς ὑπέστη ἡ Τουρκία,
ἠνάγκασαν αὐτὴν νὰ παραιτηθῇ τῆς κατακτητικῆς πολιτικῆς καὶ νὰ
σκεφθῇ περὶ εἰρήνης. Προσκληθεὶς λοιπὸν ὁ Μαυροκορδάτος, ὅστις ὑπε-
στήριζεν ἀνεκαθὲν πολιτικὴν εἰρηνόφιλον, ἐπέμωθη πρεσβευτής, μετὰ τοῦ
Σουλφικάρ, πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Λεοπόλδον, λόγῳ μὲν
ἵνα ἀναγγεῖλῃ τὴν ἐπὶ τὸν θρόνον ἀνάβασιν τοῦ Σουλεϊμάνου, πράγματι 1688
ὅμως ἵνα ἐπιτελέσῃ τὰ περὶ εἰρήνης. Ἀποδημήσας δ' ἐξ Ἀδριανουπό- 11
λεως, ἔφθασεν εἰς Βελιγράδιον τὴν ἐπιούσαν τῆς ὑπὸ τῶν Γερμανῶν Ιουλ.
ἀλώσεως τῆς πόλεως. Οἱ δύο πρέσβεις, προσκληθέντες ὑπὸ τοῦ ἐκ- 8
λέκτορος τῆς Βαυαρίας, τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ, καὶ ἐρω- Σεπτ.
τώμενοι τίνος ἕνεκα ἦλθον, περὶ μὲν τῆς εἰρήνης οὐδεμίαν ἐποιήσαντο

¹) Μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης φθάνουσιν αἱ ἑφημερίδες.

μνειάν, εἶπον δέ, ὅτι, εἰ μή τι κωλύοι, ἐπεθύμουν ὅπως μεταβῶσιν εἰς Βιέννην. ¹⁾ Τούτου δ' ἐπιτραπέντος, ἐξηκολούθησαν ἀνενοχλήτως τὴν ὁδὸν μέχρι τῶν προασείων τῆς πρωτεύουσας ταύτης· ἀλλ' ἀπηγορεύθη αὐτοῖς ἢ εἰς τὴν πόλιν εἰσοδος· ὥστε ἠναγκάσθησαν νὰ καταλύσωσιν ἐν τῇ ἐπαύλει τοῦ κόμητος Νατάσης ἐν Πόττεντορφ, ὁκτὼ ράδια ἀπεχούση τῆς Βιέννης. Ἐκεῖθεν ἀπηλύθουν ὁ Μαυροκορδάτος ἐπιστολάς πρὸς τὸν ὑπουργὸν κόμητα Καραράν καὶ ἤρξατο πραγματευόμενος τὰ τῆς πρεσβείας· ἡ δὲ ἀλληλογραφία αὕτη παρετάθη ἐπὶ τέσσαρας μῆνας· διότι οἱ μὲν πρέσβεις ἤξιουν νὰ ἐπιδώσωσιν ἰδιοχείρως τῷ αὐτοκράτορι τὰς ἐπιστολάς τοῦ τε σουλτάνου καὶ τοῦ ἀρχιβεζίρου· ἡ δὲ αὐλὴ τῆς Βιέννης οὐδόλως συνήνει εἰς τὰς ἀπαιτήσεις ταύτας, οὐδ' ἐπέτρεπεν αὐτοῖς τὴν εἰς τὴν πόλιν εἰσοδὸν. Ἀφ' οὗ τέλος διελύθησαν αἱ δυσχέρειαι καὶ ὠρίσθησαν τὰ κατὰ τὴν τάξιν τῆς ὑποδοχῆς ἐν τῇ αὐλῇ, εἰσῆλθασαν οἱ πρέσβεις εἰς τὴν Βιέννην καὶ προσήχθησαν τῷ αὐτοκράτορι Λεοπόλδῳ. Ὁ Μαυροκορδάτος, καθ' ὃ χριστιανός, ἠναγκάσθη νὰ εἰσέλθῃ ἀσκεπῆς εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ θρόνου· παρηκολουεῖτο δὲ ὑπὸ τριῶν Ἑλλήνων, τοῦ γυναικαδέλφου αὐτοῦ Χρυσοσκουλαίου, τοῦ Ἀντωνίου Κρεμάκη, τοῦ γραμματέως Κωνσταντίνου Ἰωαννικίου καὶ τοῦ Ἑνετοῦ ἐρμηνέως Θωμᾶ Ἰαρσία. Ἀφ' οὗ ἐξεπληρώθησαν κατὰ τὴν ἔντευξιν ὅλαι αἱ διατυπώσεις αὗται, ἐπανῆλθον οἱ πρέσβεις, οὐχὶ πλέον εἰς Πόττεντορφ, ἀλλ' εἰς τὴν ἐν τῷ προαστείῳ τοῦ Λαντστράσε μονὴν τῶν Λύγουστίνων. Μετὰ δὲ δύο ἡμέρας ἤρξατο ἐν τῇ ἐν Βιέννῃ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ βουλευτηρίου ἡ περὶ εἰρήνης σύνοδος, ἣτις ὅμως διεκόπη μετὰ τὴν ἰδ' συνεδρίαν, ἕνεκα τῶν ἀσυμβιβάστων ἀπαιτήσεων τῶν διαλλασσομένων δυνάμεων.

Ἡ ἐκ τῆς πατρίδος ἀπουσία τοῦ Μαυροκορδάτου παρετάθη ἐπὶ τέσσαρα ὅλα ἔτη· κατὰ δὲ τὸ μακρὸν τοῦτο διάστημα πολλάκις ἐπελήφθη τοῦ ζητήματος τῆς εἰρήνης, κατ' ἀρχὰς μὲν ἐν τῷ προαστείῳ τῆς Βιέννης, ὅθεν ἔπεμψε τῷ καρδινάλιῳ Κολλονίτς νέας προτά-

¹⁾ Τὴν ἔντευξιν ταύτην τοῦ ἐκλέκτορος πρὸς τοὺς δύο πρέσβεις, λαβοῦσαν χώραν ἐν Βελιγράδιῳ, ἐν τῇ ἐπαύλει τοῦ σουλτάν Μαχμούτ, παρίστησιν ἡ ἐν τῷ μεγάρῳ τοῦ Schleissheim, πλησίον τοῦ Μονάχου, μεγάλη εἰκὼν τοῦ τότε ἀκμάσαντος ζωγράφου I. Amigoni, ἐξ ἧς ἐλήφθη ἡ τοῦδε τοῦ τεύχους προτεταγμένη χαλκογραφία.

σεις· ¹⁾ ὕστερον δ' ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς Οὐγγαρίας Κομόρν. Ἄλλ' ὅλαι αἱ ἀπόπειραι αὐτοῦ ἀπέβησαν μάταιαι. Φοβούμενος δὲ καὶ τὴν δυσμένειαν τοῦ νέου ἀρχιβεζίρου, Μουσταφᾶ Κιοπριλῆ, περὶ οὗ ἔμαθεν ὅτι ἀπεδοκίμαζεν ἐντόνως τὴν εἰρήνην καὶ παρεσκευάζετο εἰς νέον πόλεμον, ἀπέφυγε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἔπεισε μάλιστα, ὡς τινες λέγουσι, τὴν αὐλὴν τῆς Βιέννης ἵνα κατάσχη τοὺς πρέσβεις καὶ μὴ ἀποπέμψῃ οἴκαδε. Αἱ περὶ τὰς σπονδὰς ἄλλως φροντίδες αὗται ἐν παρέργῳ μόνον ἀπησχόλουν τὸν νοῦν αὐτοῦ· διότι λαβόμενος ἀδείας τῶν πολιτικῶν πραγμάτων, συνέγραψε τότε ἐκτενῆ καὶ πολύπονον Παντοδαπήν ἰστορίαν, «πολύτιμον ὄντως κειμήλιον» κατὰ τὸν Δημήτριον Προκόπιον. Τοῦ δὲ συγγράμματος ὁ σκοπὸς καὶ τὸ αἶσθημα, ὅπερ ἐνέπνευσε τὸν συγγραφέα, ἐξ αὐτοῦ τοῦ προοιμίου καταφαίνονται. «... Πολλὰς ναὶ μὴν τῶν συγγραφέων βίβλους ὅλας τοῦ χρόνου διαφθείραντος, καὶ τῶν βαρβάρων τῷ πυρὶ παραδεδωκότων, τῶν πάλαι τε καὶ τῶν εἰσέπειτα πραχθέντων ἢ μνήμη παρ' αὐτοῖς μονονοῦ παντάπασιν ἐξερρῦη καὶ ἐξίτηλος ἐγένετο· ὥστε τὸ τρισάθλιον ἡμῶν γένος τῆς ἐξηκριβωμένης τῶν πραγμάτων ἱστορίας πάντῃ που πενόμενον, ὡσπερ ἀνεὶ ἀχλύϊ ἐμπεσούσῃ παχεῖα τῆς διανοίας τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπεσκοτῆσθαι ζυνέβη. Τούτων οὖν ἕνεκα παῖδες Ἑλλήνων, εὐφυῖας τε ὀξυτάτης καὶ μνήμης ἐγκρατεστάτης προτερήμασι μὴδ' ὄτουσιν ἀπολειπόμενοι, διὰ τὸν ἐπικείμενον ζυγόν, τῶν τε ἀπὸ τῆς περιηγήσεως, τῶν τε ἀπὸ τῆς ἀναγνώσεως εἰδήσεων λίαν αὐτοὶ σπανίζουσι, καὶ τὰς ἐν τῇ οἰκουμένῃ ἀρχάς, καὶν τε μοναρχίας καὶ βασιλείας, καὶν τε ἀριστοκρατίας καὶ δημοκρατίας, σχεδὸν ἀγνοοῦσι· καὶ μὴ μόνον τὰ τό γε νῦν ἔχον ἐν αὐταῖς πεπραγμένα παρά τε πολέμου καὶ εἰρήνης καιροῦς, ἀλλὰ καὶ μικροῦ δεῖν τὰ ἐκ πολλοῦ γινόμενα καλῶς οὐκ ἴσασιν. Ἀλλὰ τοῦτό γε τοῦ παρόντος αὐτῶν κατὰστήματος καὶ τῆς ἀδυναμίας ἐστὶ πλημμέλημα, ἀλλ' οὐ τῆς φύσεως ἀμάρτημα, οὐδέ γε μὴν τῆς προαιρέσεως. Ἐπειδὴ τοίνυν, Θεοῦ διδόντος, ἐν Βυζαντίῳ οὐκ εἰς ἴσα τῶν ἀναγκαίων ἀπορήσας, ἀλλ' ἐπὶ τὰς

¹⁾ Puncta conditionum pacis, Eminentissimo domino cardinali a Kollonitsch, per dominum Alexandrum Maurum Cordatum, conscio ejusdem collega, domino Sulficar Effendi, ablegatos Turcicos ante ipsorum Vienna discessum in conventu P. P. Augustinianorum suburbanorum, 19mo Januarii, 1690 oblatarum. Ἐν τῷ ἐθνικῷ ἀρχεῖῳ τῆς Βιέννης.

ἀναλώσεις ἰκανὴν περιεχόμενος οὐσίαν, κἀντεῦθεν ὀρμώμενος, οὐ μόνον πολλὰς τῆς Εὐρώπης χώρας περιηγησάμεν, καὶ ἐφ' ὅσον οἶός τε ἤμεν, τῶν ἐν αὐταῖς, τῶν μὲν ἐπόπτης, τῶν δὲ αὐτήκοος ἐγενόμην, τὰ δὲ καὶ ταῖς ἰδίαις ἐκείνων διαλέκτοις συγγεγραμμένα μετὰ σπουδῆς ἀνέγνων (καὶ γάρ τοι πρὸς τῇ προγονικῇ μοι ἐλλάδι γλώττῃ, τὴν τε λατινίδα καὶ τὴν ἰταλικὴν καὶ τὰς λοιπὰς τὰς κατὰ τὴν Εὐρώπην ἐπιχωριαζούσας, καὶ τὴν περσικὴν καὶ τὴν ἀραβικὴν, καὶ τὴν ἄμφω ταῦτα πλουτοῦσαν τουρκικὴν φωνὴν ἐξακριβωσάμενος, πλείους τὰς κατὰ τὰς εἰρημένας διαλέκτους ἐκπονηθεῖσας βίβλους, Ἀσίας τε καὶ Εὐρώπης καὶ Ἀφρικῆς καὶ Ἀμερικῆς, καὶ τῶν ἐν αὐταῖς κρατίστων ἀρχῶν, τὰς πάλαι καὶ νῦν ἱστορίας ἀφήγουμένας, διὰ πολλῆς ἐντρεχείας μετέτληθον, καὶ τὰ ἐν αὐταῖς μνήμης ὁ, τιπερ ἄξιον καὶ λόγου ξυνενεχθέν, οὐ ραθύμως τῆς ἐμῆς ἔνεκα χρήσεως συνελεξάμεν). τούτων ἄρα διὰ συγγραφῆς ἀπεριέργου καὶ ἀπερίπτου, ὡς ἐν ἐπελεύσει καὶ ἐπιτομῇ, τὴν ἀφήγησιν πεποιηκώς, καὶ εἰς κοινὴν χρείαν προτιθέμενος, τοῖς ἔπειτα οἶονεὶ πρόχειρόν τι παραδοῦναι ταμεῖον ὦήθην εἰκός τε καὶ χρήσιμον.» Τῆς συγγραφῆς ταύτης τρία εἰσὶ γνωστὰ μέρη· τὰ Ἰουδαϊκά, τὰ Ρωμαϊκά καὶ τὰ Μυσικὰ· εἰ δὲ σώζεται που καὶ ἕτερον ἄγνωστον ἔτι, τοῦθ' ὁ χρόνος δηλώσει.¹⁾ Ὅπως δὴποτε ἄξιον νομίζομεν σημειώσεως, ὅτι ὁ Μαυροκορδάτος καὶ ἐν ἐξορίᾳ διατελῶν μοχθεῖ ὑπὲρ τῶν διανοητικῶν τοῦ ἔθνους συμφερόντων καὶ φροντίζει πῶς νὰ θεραπεύσῃ τὴν περὶ τὰς ἱστορικὰς μελέτας ἔνδειαν τοῦ τρισαθλίου ἡμῶν γένους, ὅπερ, μεταχειριζόμενος προσηγορίαν λίαν σπανίαν κατὰ τὴν ἑπτακαιδεκάτην ἑκατονταετηρίδα, ἀποκαλεῖ παῖδας Ἑλλήνων.

1692
ἀπρ. 11.
ὁκτ.

Εἶδομεν ὅτι ὁ Μαυροκορδάτος ἀπέτυχε τοῦ σκοποῦ τῆς εἰς Βιέννην πρεσβεύσεως· ὥστε κατὰ τὸν ἀπρίλιον τοῦ 1692, μετὰ τετραετῆ ἀπουσίαν, ἐπανῆλθεν εἰς Ἀδριανούπολιν ἄπρακτος. Παρακολουθήσας δὲ τότε τὸν νέον ἀρχιβεζίρη, Χατζῆ Ἀλήπασαν, εἰς Βελιγράδιον, ἔλαβε περὶ τὸ φθινόπωρον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἄδειαν καὶ μετέβη εἰς Βουκουρέστιον, ἐνθα ἠρραβώνισε τὸν πρωτότοκον υἱὸν Σκαρλάτον, μετὰ τῆς Ἡλίγκας, θυγατρὸς

¹⁾ Τῶν πονημάτων τούτων τὰ Ἰουδαϊκά μόνον ἐτυπώθησαν ἐν Βουκουρεστίῳ, ἐπὶ ἡγεμονίας Νικολάου τοῦ Μαυροκορδάτου, ἔτει 1716. Περὶ δὲ τῶν Μυσικῶν ἴδε ἐπιστολὴν 39 πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον Βασσαράβαν.